



85
років



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ
ВІДДІЛ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ОСВІТНЬО-РЕСУРСНИЙ ЦЕНТР РДГУ

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ПОЧАТКОВОЇ, ІНКЛЮЗИВНОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА

МАТЕРІАЛИ
V ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ Е-КОНФЕРЕНЦІЇ
«ОСВІТА І ВИХОВАННЯ
В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА ПОВОЄННОГО ЧАСУ»

13-14 ЛИСТОПАДА 2025 РОКУ
РІВНЕ

УДК 373.3.091.12
П 84

Рекомендовано до друку
вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № від грудня 2025 р.),
вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 13 від 22 грудня 2025 р.),

Рецензенти:

Катерина Журба, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу національно-патріотичного виховання, Інститут проблем виховання НАПН України.

Тетяна КОСТОЛОВИЧ, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методик початкової освіти Рівненського державного гуманітарного університету.

Професійний розвиток педагога: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної е-конференції «Освіта і виховання в інформаційному суспільстві в умовах воєнного та повоєнного стану», м. Рівне, 13-14 листопада 2025 р. Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2025. 162 с.

У збірнику представлено наукові матеріали, що включені до програми V Всеукраїнської науково-практичної е-конференції «Освіта і виховання в інформаційному суспільстві в умовах воєнного та повоєнного стану».

У виданні розглянуто важливі наукові й практичні аспекти розвитку освіти в Україні, враховуючи виклики, зумовлені війною та процесами відновлення після неї. У матеріалах збірника представлені теоретичні підходи, результати наукових досліджень і практичні напрацювання педагогів та науковців щодо забезпечення стійкості, безперервності й високої якості освітнього процесу. Ці матеріали стануть корисними для науково-педагогічних працівників, студентів, фахівців у галузі управління освітою, психологів, соціальних педагогів та усіх, хто зацікавлений у розвитку освіти й виховання в умовах інформаційного суспільства в період війни та поствоєнної відбудови.

Відповідальність за автентичність цитат, правильність фактів і посилань, достовірність матеріалів та грамотність несуть автори публікацій.

Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

© Кафедра педагогіки початкової,
інклюзивної та вищої освіти
Рівненського державного гуманітарного
університету, 2025.

Укладання.

© Автори статей, 2025

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Яковишина Тетяна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

У сучасному освітньому просторі розвиток критичного мислення молодших школярів набуває особливого значення. Суспільство XXI століття потребує особистостей, здатних самостійно мислити, аналізувати інформацію, робити усвідомлені висновки та приймати відповідальні рішення. Це визначає нові підходи до організації освітнього процесу в початковій школі, де закладаються основи пізнавальної активності та самостійності мислення дитини.

Вивчення науково-педагогічної літератури показало, що сьогодні існують різні підходи щодо розкриття змісту поняття «критичне мислення». Як зазначає Оксана Шквир, «у педагогічній ментальності поняття «критичне мислення» пов'язане з пошуком недоліків. Коли говорять: «Він мислить занадто критично», то мають на увазі зайву недовірливість людини, її небажання приймати думки іншої людини» [2, с. 29]. На основі здійсненого категорійного аналізу поняття «критичне мислення» науковиця сформулювала власне визначення цієї дефініції: це наукове мислення, спрямоване на прийняття людиною власного рішення шляхом використання інтелектуальних і комунікативних технік [2, с. 30].

Згідно з концепцією Нової української школи, головною метою початкової освіти є формування компетентностей, необхідних для життя в сучасному світі, серед яких критичне мислення посідає провідне місце. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку мисленнєвих

операцій – аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, що створює сприятливі умови для формування основ критичного мислення.

Водночас практика показує, що традиційна система навчання часто зорієнтована на відтворення знань, а не на їхнє осмислення. Здобувачі нерідко залишаються пасивними споживачами інформації, що суперечить вимогам сучасної освіти. Тому актуальним стає пошук ефективних педагогічних технологій, методів і прийомів, які стимулюють самостійне мислення, рефлексію, уміння ставити запитання, аргументувати власну позицію.

Розвиток критичного мислення у молодших школярів сприяє не лише підвищенню якості навчання, а й формуванню відповідальної, ініціативної, творчої особистості, здатної орієнтуватися в інформаційному просторі, приймати обґрунтовані рішення та не піддаватися маніпуляціям. Отже, ця проблема є надзвичайно актуальною як у теоретичному, так і в практичному аспектах сучасної початкової освіти [1].

Формування критичного мислення в молодших школярів є складним і поступовим процесом, що виявляється у змінах пізнавальної активності, мисленнєвих операцій і поведінкових реакцій дитини. Критичне мислення передбачає не лише здатність аналізувати та оцінювати інформацію, а й уміння застосовувати отримані знання для розв'язання практичних проблем, висловлювати власну позицію та аргументувати її.

Основні ознаки сформованості критичного мислення учнів початкової школи:

- 1) уміння ставити запитання. Дитина виявляє зацікавленість до теми, прагне уточнити, чому і як відбуваються певні явища, не задовольняється поверховими відповідями;
- 2) здатність до аналізу й порівняння. Учень може знаходити подібності та відмінності між предметами, подіями, фактами, вміє визначати причини і наслідки;
- 3) самостійність у мисленні. Дитина намагається самостійно робити висновки, не просто відтворює думки дорослих, а шукає власні аргументи;

- 4) уміння оцінювати інформацію. Здобувач здатен відрізняти достовірну інформацію від сумнівної, критично сприймає отримані відомості з різних джерел;
- 5) аргументованість суджень. Дитина вчиться висловлювати власну думку логічно, спираючись на докази, приклади чи спостереження;
- 6) рефлексивність. Здобувач може оцінити власну діяльність, усвідомлює помилки, пропонує шляхи їх виправлення;
- 7) гнучкість мислення. Дитина вміє розглядати проблему з різних точок зору, визнавати існування альтернативних думок.

Вияви розвитку критичного мислення спостерігаються у навчальній діяльності (самостійне виконання завдань, участь у дискусіях, аргументація власних рішень), у спілкуванні з однолітками (уміння відстоювати позицію, але й слухати інших) та в поведінці загалом (ініціативність, відповідальність, допитливість).

Розвиток критичного мислення в учнів початкової школи можливий у процесі виконання різноманітних завдань, які стимулюють аналіз, порівняння, висловлення власної думки, аргументацію та рефлексію. Нижче наведено приклади з різних освітніх галузей.

1. Українська мова та читання

Вправа «Правда чи вигадка?» – після прочитання тексту здобувачі визначають, які події могли відбутися насправді, а які є фантастичними, аргументують свою думку.

Обговорення проблемних запитань:

- Чому герой вчинив саме так?
- Як би ти вчинив на його місці?
- Чи правильним було рішення персонажа?

Створення альтернативного кінця казки чи оповідання. Здобувачі пропонують власні варіанти розвитку подій, пояснюючи логіку свого вибору.

2. Математика

Завдання з кількома способами розв'язання. Учні порівнюють різні стратегії та обґрунтовують, який спосіб є найзручнішим або найраціональнішим.

Математичні помилки. Учитель спеціально вводить неправильне розв'язання, а учні мають знайти помилку й пояснити, у чому саме вона полягає.

Завдання типу «Що буде, якщо...?» – стимулюють прогнозування результатів при зміні умов задачі.

3. Я досліджую світ

Дослідницькі завдання: спостереження за природними явищами, формулювання припущень і висновків (наприклад: «Що станеться, якщо рослину не поливати?»).

Обговорення екологічних або соціальних проблем:

- Чому важливо сортувати сміття?
- Що може зробити кожен, щоб допомогти природі?

Створення мініпроектів. Діти працюють у групах, збирають інформацію, аналізують її, презентують власні висновки.

4. Мистецтво

Порівняння картин або музичних творів. Учні висловлюють враження, визначають, який твір їм ближчий і чому.

Вправа «Що хотів сказати автор?» – стимулює інтерпретацію, аналіз символів, розвиток естетичного судження.

5. Гра та рефлексія

Метод «Шість капелюхів мислення» (Едварда де Боно). Діти вчаться дивитися на ситуацію з різних точок зору – емоційної, логічної, критичної, творчої тощо.

Щоденник рефлексії. Наприкінці уроку учні відповідають на запитання:

- Що нового я дізнався?
- Що мене здивувало?
- Що хотів би перевірити або дізнатися більше?

Такі методи сприяють розвитку в здобувачів умінь аналізувати, оцінювати інформацію, формулювати власну позицію, робити висновки – тобто основних компонентів критичного мислення.

Отже, критичне мислення молодших школярів проявляється через активну пізнавальну позицію, самостійність суджень і здатність свідомо застосовувати знання в нових ситуаціях – як важливу складову особистісного розвитку дитини в умовах сучасної школи.

Список використаних джерел:

1. Паращенко І. Розвиток критичного мислення на сучасних уроках читання в початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. 2015. № 28-29. Жовтень. С. 2-7.
2. Шквир О. Критичне мислення молодших школярів: сутність і особливості. *Молодь і ринок*. 2019. № 4. С. 27-32.

ЦИФРОВА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СОЛІДАРНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Яремович Марія, здобувач ступеня доктора філософії PhD, Рівненський державний гуманітарний університет; викладач, методист, КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича», м. Броди
Науковий керівник: Сойчук Руслана, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

СОЛОВЕЙ АННА	ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ У ТРЕНУВАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ З ПЛАВАННЯ _____	127
Ткач Наталія	ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ _____	131
Третяк Оксана, Томилович Іванна	ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ _____	136
Трофімчук Сніжана	ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ДО ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ _____	140
Устюшкіна Тетяна	РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНІХ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ЧАСУ _____	144
Яковишина Тетяна	ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ _____	147
Яремович Марія	ЦИФРОВА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СОЛІДАРНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ _____	151
Ярошенко Ольга	МОТИВАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ, ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ЗРОСТАЮЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ПРАКТИЧНОЇ ПРИРОДООХОРОННОЇ РОБОТИ _____	153